

Zinātnes komunikācijas pieejas: no sabiedrības informēšanas līdz iesaistīšanai

Justīne Viķe

Rīgas Stradiņa universitātes doktorantūra, studiju programma "Socioloģija", Latvija

Ievads. Pēdējo trīsdesmit gadu laikā zinātnes komunikācijas procesa izpēte ir kļuvusi par aktuālu pētījumu tēmu Eiropā. Starpdisciplinārajā pētniecībā bieži vien tiek lietots zinātnes komunikācijas jēdziens, tomēr, lai precīzāk raksturotu zinātniskās kopienas un sabiedrības komunikācijas procesu, ir jānošķir vairākas zinātnes komunikācijas pieejas: sabiedrības informētība par zinātni (*Public awareness of science* – PAS), sabiedrības izpratne par zinātni (*Public understanding of science* – PUS), sabiedrības iesaistīšanās zinātnē un tehnoloģiju izstrādē (*Public engagement with science and technology* – PEST) u. c.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Pētījuma mērķis ir analizēt jēdzienus, kas tiek izmantoti, lai raksturotu zinātniskās kopienas un sabiedrības komunikācijas procesu. Pētījumā tiek izmantoti sekundāri dati. Sekundāro datu vienības ir zinātniskie raksti, normatīvie akti un statistikas dati par zinātnes komunikācijas modeļiem un pieejām, to attīstību. Zinātnes komunikācijas pieeju tulkojums latviešu valodā tiek saskaņots ar Valsts valodas centra Terminoloģijas un metodikas nodaļas terminoloģiem.

Rezultāti. Zinātnes komunikācija kā process ir attīstījies, reaģējot uz sabiedrības zināšanu trūkumu par zinātnē notiekošajiem procesiem no XX gadsimta 60.–80. gadiem līdz sabiedrības dalībai zinātnes attīstības procesos mūsdienās. Sabiedrības informētība par zinātni (PAS) ir priekšnoteikums, lai veidotos sabiedrības izpratne par zinātni (PUS). PUS pieejas ietvaros zinātne tiek definēta kā sociāla institūcija, kas veicina sabiedrības izpratni par zinātnes ietekmi uz individu un sabiedrību kopumā, izglītojot sabiedrību par zinātnes atklājumiem un teorijām. Tomēr PUS pieeja tiek iekļauta deficīta modelī (*Deficit model*), kas ir zinātniskās kopienas vienvirziena komunikācija ar sabiedrību (sabiedrības informēšana).

Kā kritiskā pieeja deficīta modelim tika attīstīts dialoga modelis (*Dialogue model*), kas paredz mijiedarboties zinātnei ar sabiedrību. Dialoga modeli var raksturot sabiedrības iesaistīšanās zinātnē un tehnoloģiju izstrādē (*Public engagement with science and technology* – PEST), kas galvenokārt izpaužas kā divvirzīnu komunikācija jeb dialogs, kas epizodiski tiek vadīts no zinātniskās kopienas puses. Tieši aktīvas un ar kritisko domāšanu apveltītas pilsoniskās sabiedrības dalība zinātnes attīstības procesos ir zinātnes komunikācijas izaicinājums mūsdienās, ko raksturo jaunākās pieejas, piemēram, līdzdalības modelis (*Participation model*), vienlaikus paredzot aktoru interesi par zinātnisko atziņu attīstīšanu un dalību šo atziņu radīšanā un veidošanā.

Secinājumi. Zinātnes komunikācijas process ir attīstījies no zinātniskās kopienas monologa (informēšanas nolūkos) līdz dialogam ar sabiedrību un tās dalību zinātnes attīstības procesos, tomēr vairākos pētījumos tiek norādīts, ka Eiropas un ASV praksē sabiedrībai lielākoties nav informācijas par zinātnes atklājumiem un teorijām, turpretim pastāv fenomens, ka sabiedrībā ir vērojama pastāvīgi augsta interese par zinātnē notiekošo, kaut arī tā nerezultējas ar jaunām zināšanām.

Kā atzīst Masimiano Buči (*Massimiano Bucchi*), reaģējot uz sabiedrības un zinātnes esošo vai potenciālo komunikācijas procesu attīstību, politikas plānošanas dokumentos tiek mainīti atslēgvārdi no "sabiedrības izpratnes par zinātni" uz "sabiedrības dalību zinātnē", no "komunikācijas" uz "dialogu", no "zinātne un sabiedrība" uz "zinātņi sabiedrībā".

Pētījums izstrādāts VPP EKOSOC-LV apakšprojekta "Refleksija par vērtībām un rīcības modeļi sociālo un ekonomisko pārmaiņu laikā" ietvaros.